

U ovom broju možete pročitati:

- ◆ Privatizacija medija: S novim vlasnicima – u kakvu budućnost?
- ◆ Izbori 1996-2000: Liberalizacija medijske sfere u BiH
- ◆ Pritisci na novinare: Poziv na linč i “pravdanje” vlasti
- ◆ Preporuke Vijeća Evrope
- ◆ Iz rada novinarskih udruženja
- ◆ Vijesti
- ◆ Medijske inovacije

Novosti o medijima

Svake druge sedmice
priprema agencija *SAFAX*,
Sarajevo

<http://www.mp-institut.com/>

◆ Novinarstvo i demokratija ◆ Mediji u tranziciji

Broj 57, Serija I

Sarajevo, 2. maj 2000.

Privatizacija medija

S novim vlasnicima – u kakvu budućnost?

Ovo pitanje danas postavlja svaki zaposleni radnik u tek privatizovanim novinskim kućama “Oslobođenje” i “Večernje novine”. U bivšem sistemu gornji naslov bi vjerovatno završavao sa egzaltiranom porukom “u svijetlu budućnost!” Danas, u vrijeme anarhičnog i izdijeljenog medijskog tržišta čak ni najveći optimisti ne mogu a da se ozbiljno ne zamisle šta slijedi nakon konačne odluke da iz stanja društvenog, formalno državnog, a praktički ničijeg vlasništva ove dvije respektabilne novine pređu u novi vlasnički status.

U Bosni i Hercegovini izlazi pet dnevnih novina. Dugodišnju tradiciju imaju “Oslobođenje” i Večernje novine (Sarajevo) i “Glas srpski”, ranije “Glas” (Banja Luka). Poslije rata počela su da izlaze dva privatna dnevnika “Dnevni avaz” (Sarajevo) i “Nezavisne novine” (Banja Luka). Oba su privatna. “Oslobođenje”, “Večernje novine” i “Nezavisne novine” u pojedinim periodima poslijeratnog razvoja znatno su pomagani iz novčanih fondova međunarodne zajednice za razvoj nezavisnog novinarstva. “Avaz” se ponajbolje snalazio na tržištu uz novčane injekcije (i privilegije) stranke na vlasti i njenih simpatizera iz domaćeg i inostranog biznisa. “Glas srpski” je jedini dnevni list koji je zvanično i transparentno nosio atribut državnog. “Oslobođenje” je bilo formalno u državnom vlasništvu, ali država, još od vremena prvih višestranačkih izbora 1990. godine nema nikakvog uticaja na ovaj list, niti on od nje ima kakve koristi. “Večernje novine” su pokušale privatizaciju po jednom predratnom, tzv. Markovićevom zakonu o privatizaciji, pa su radnici stekli velik paket dionica u svojoj novini. U međuvremenu, nove vlasti su otvorile ponovni postupak privatizacijom, a dionice radnika su se potpuno obezvrijedile zbog velikih dugovanja firme. “Avaz” je jedina medijska kuća koja sada investira. U novom dijelu grada niče impozantna zgrada ove dnevne novine.

Vlasnici “Oslobođenja” njegovi radnici

Novim vlasnicima najstarijeg bh. dnevnog lista “Oslobođenje” proglašeni su: 141 radnik, direktor Salko Hasanefendić te Temin Dedić, strateški partner iz Njemačke koji izdaje “Oslobođenje” za inostranstvo. Umjesto početnih 2,8 miliona maraka, radnici, inače jedini učesnici na ovom tenderu, ponudili su 4,82 miliona maraka. Zaposleni će zahvaljujući kreditima, više od milion maraka uložiti u obnovu zgrade i pokretanje novih izdanja.

Strateški investitor koji je platio gotovinsko učešće i pomogao radnicima da sudjeluju na tenderu namjerava i dalje investirati u novinu, rekao je direktor Hasanefendić, nakon što je agencija za privatizaciju FBiH objavila identitet najboljeg ponuđača.

Dedić je uplatio, umjesto radnika, 283 hiljade maraka kao depozit za učešće na tenderu. Partner će sudjelovati u obnovi porušene zgrade koju su sarajevske vlasti svojevremeno namjeravale konzervirati, te proglasiti spomenikom urbicidu.

Potpisnici ortakčkog ugovora obavezali su se da će u naredne tri godine 1,295 miliona maraka uložiti u obnovu zgrade i pokretanje novih izdanja lista. Uslov kupovine “Oslobođenja” bio je i zadržavanje nivoa uposlenosti te prijem pet novinara. Na platnom spisku “Oslobođenja” nalazi se 211 imena, a jedini ponuđač na tenderu obećao je da će zaposliti još 40 novinara.

Iako Agencija za privatizaciju FBiH prije otkrivanja identiteta nije mogla bodovati kredibilitet kupaca, što će naknadno učiniti, jasno je da ovaj kriterij radnicima ne može osporiti kupovinu lista. Među ortacima u ovoj kupovini su i dugogodišnji novinari i radnici koji su “Oslobođenju” 1992. priskribili titulu lista godine u svijetu, te doprinijeli da za 57 godina postojanja dobije niz svjetskih priznanja.

Unatoč dugoj tradiciji i priznanjima, na tender za prodaju “Oslobođenja”, čiji je stopostotni vlasnik bila država, nisu stigle druge ponude. Javni poziv za učešće na tenderu objavljen je početkom marta u “Večernjim novinama” te bečkom “Standardu”.

(Prema “Oslobođenju”, 26 aprila)

Alden Print kupio “Večernje novine”

Sadašnji štampar “Večernjih novina”, firma Alden Print iz Sarajeva, kupila je ovaj dnevni list. Privatizacija je obavljena kroz novu emisiju dionica u vrijednosti od pola miliona maraka, pošto je iskazani gubitak 31.12.1999. godine bio za 257.251 KM veći od ukupnog kapitala preduzeća.

“Zato što je zabilježeni gubitak bio veći od ukupnog kapitala preduzeća u “Večernjim novinama” nije postojao dionički kapital koji bi se mogao privatizirati. Zato je odlučeno da se ide

Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini

Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**

Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:

Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax: +387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Tel/fax: 078 (058) 313-524

<http://www.mp-institut.com/>
**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Westminster
Foundation for Democracy London
domaćim medijima servis se dostavlja
besplatno

na prodaju putem nove emisije dionica” – rekao je Zlatan Dedić, pomoćnik direktora Federalne agencije za privatizaciju.

Kupac “Večernjih novina” obavezao se da će pored kupovine nove emisije dionica u vrijednosti od pola miliona maraka, pokriti gubitak od 257.251 KM, te uložiti još 550.000 KM u informatičku infrastrukturu, širenje dopisničke mreže te stručno osposobljavanje zaposlenih (uslov je bio 250.000) pored toga, njegova obaveza je i zadržavanje postojećeg broja radnika, njih 89 i očuvanje principa dosadašnje uređivačke politike. Prema uslovima iz tendera, sva ova ulaganja moraju biti izvršena u novcu i ona pripadaju preduzeću.

Dodatni uslov odnosio se na poslovni ugled i iskustvo u izdavačkoj i štamparskoj djelatnosti.

(Prema “Večernjim novinama”, 26 aprila)

Nema promjene uređivačke politike

Prvo pitanje koje se među novinarima, ali i u javnosti postavlja, jeste da li će nove gazde tražiti promjenu uređivačke politike. To se pitanje ozbiljnije postavlja za “Večernje novine”, gdje je stopostotni vlasnik izvan sadašnjeg kolektiva. O tome i sa kakvom strategijom misle da nastupe novi vlasnici za “Novosti o medijima” su govorili:

Emir Hrustanović, predsjednik Upravnog odbora “Oslobođenja”:

“Privatizacija ovog lista od strane samih radnika ima ogroman psihološki značaj. Mi smo i ranije “Oslobođenje” smatrali ‘svojim’. Međutim, sada kada smo i formalno postali vlasnici osnažice osjećaj lične odgovornosti na poslu. Svaka marka se mora zaraditi i ne smije olako potrošiti. Uzeli smo sudbinu u svoje ruke i šansu ne smijemo prokockati” – kaže Hrustanović.

Prioretetni zadatak “Oslobođenja” je reprogramiranje velikih dugovanja. Firma je već u pregovorima sa nekim bankama i očekuje se dobivanje dugoročnog kredita kojim bi se obezbijedila sredstva za vraćanje postojećih dugova i razvoj poslovanja. Poslovodstvo lista ne očekuje značajnije međunarodne donacije i razmišljanja u “Oslobođenju” ne idu u tom pravcu, već su orijentisana ka tržišnom polovanju.

“Vrijeme stranih donacija je prošlo. Očekujemo stranu pomoć u školovanju kadrova ili modernizaciji kompjuterskih sistema, ali ne očekujemo nikakav keš novac koji bi ‘pogurao’ naše poslovanje” – rekao nam je Hrustanović.

U “Oslobođenju” se nadaju da će se privatizacija lista pozitivno odraziti na sklapanje poslovnih ugovora sa stranim i domaćim partnerima.

“Do sada su nam mnogi govorili, a posebno stranci, da ste privatni sve bi bilo lako. Sada smo riješili i taj problem. Nadamo se zdravim partnerskim odnosima sa srodnim firmama. Najgore je kada niste ničiji, ljudi se plaše sa takvima poslovati”, kaže predsjednik Upravnog odbora “Oslobođenja”.

Zlatko Vukmirović, zamjenik glavnog urednika “Večernjih novina”:

Novinari “Večernjih novina” ne očekuju da bi novi vlasnik mogao uticati na uređivačku politiku lista. Po riječima zamjenika glavnog urednika Zlatka Vukmirovića, uslov za prodaju lista je bilo poštovanje Mission Statment-a, koji je sastavila redakcija “Večernjih novina”. U ovom dokumentu, koji predstavlja principe djelovanja medija, naglašeno je da novi vlasnik ne smije poduzimati akte kojima bi ugrozio nezavisnu uređivačku poziciju lista. Novi vlasnik, kompanija Alden Print je u potpunosti prihvatila ovaj stav.

Iako se novi vlasnik obavezao da će zadržati na poslu sadašnje radnike, u “Večernjim novinama”, ipak, očekuju određene kadrovske promjene.

“Od novog vlasnika se očekuje da unese svježiji novac, na šta se prilikom kupovine i obavezao u tenderu. Sa svježim novcem, odnosno normalnijom situacijom za poslovanje, stvaraju se uslovi da se dovedu stručni pojedinci, kvalitetni novinari i urednici koji će srediti situaciju. Dakle, promjena će sigurno biti. – kaže Vukmirović

Edo Numić, direktor preduzeća Alden Print:

Po izjavi direktora Alden Printa, firme koja je kupila “Večernje novine”, osnovni motiv za kupovinu ovog lista bio je ekonomski. “Nas prvenstveno interesuje dobit i sa tog stanovišta ulazimo u svaki posao. U potpunosti podržavamo nastojanja novinara lista da bude nezavisna bosanskohercegovačka novina. Ne želimo da “Večernje novine” padnu pod bilo čiji nacionalni, stranački ili vjerski uticaj”- objašnjava Numić.

Na naše pitanje da li Alden Print ima plan razvoja ovog lista, Numić kaže da njegova firma ništa ne prepušta slučaju i da je postavila sebi u zadatak povećanje tiraža i profesionalnosti ove dnevne novine. “Da bi “Večernje novine” vratili na prijeratni nivo, potrebno je osvježiti kadrovsku strukturu novim snagama, stručnim i profesionalnim. Prevažodni zadatak je podizanje snažne dopisničke mreže. Najmanje osam strana u novini biće posvećeno događajima iz raznih regiona BiH. Naprimjer, kada čitalac iz Tuzlanskog kantona kupi novinu, on će pored opštih informacija u njoj moći naći i sve što ga interesuje iz života u njegovom kantonu. U budućnosti ćemo imati izdanja koja će sadržavati specijalne dodatke na više strana za regiju u koju se distribuiraju list. Planiramo i ponovni proboj na tržište Republike Srpske i otvaranje dopisništva u Banja Luci” – kaže Numić

Po riječima novog vlasnika, prelazak novine u privatne ruke će se odraziti i na odgovornost zaposlenih. “Dešavalo se da radnik dobije zadatak i ne izvrši ga odgovorno, jer olako shvata svoju obavezu. Sada će biti drugačije. Privatna firma stvara viši nivo odgovornosti. Takav radnik u privatnoj firmi zna da mu egzistencija zavisi od obavljenog posla, što će sigurno unaprijediti posao”- mišljenja je Numić.

Edo Numić sa ponosom ističe da je Alden Print od američke vladine agencije za razvoj USAID dobio kredit u visini od milion maraka, koji je pravilno investirao, vratio kredit i još ostvario dobit. “To je referenca i dokaz da pažljivo planiramo naše poslovanje i ništa ne prepuštamo slučaju. Vrat ćemo dugove “Večernjih novina”, a onda početi i tržišno i profesionalno da uzdižemo list” – zaključuje Numić.

Iščekivanje umjesto beznađa

Postoje najmanje tri značajke ove prve velike medijske privatizacije u Bosni i Hercegovini. Prva, novine su kupljene od strane domaćih kupaca i nijedan stranac nije pokazao interes za raspisani tender. Druga, oba lista su u privatizaciju ušla sa velikim dugovima. Treća, svi akteri ovog procesa ističu da će zadržati ili još više osnažiti nezavisnu uređivačku koncepciju lista.

Interes oba kupca jeste u osnovi ekonomski, ali umjesto trenutne snažne razvojne injekcije, koja bi imala šansu da otvori vrata profitu, kupci će prvo morati da savladaju dubioze. Dakle, oni se pojavljuju prije svega kao spasioci, koji neće dozvoliti da se ovi mediji ugase, jer su upravo prema njima mediji veliki finansijski dužnici. Tek će se vidjeti koliko će ostati novca na raspolaganju za ulaganje u strateški razvoj novina, kvalitet, tiraž i distribuciju, što je osnova pozicioniranja na tržištu.

Očigledno je da je privatizacija bar sa psihološkog stanovišta okončala agoniju u koju su zapala oba lista. Stanje beznađa sada zamjenjuje stanje iščekivanja. Preskočen je onaj psihološki prag, koji se u zadnje vrijeme ispriječio pred svakom produktivnom i inovatorskom idejom koja bi nikla među novinarima i zaposlenim radnicima. To je naročito važno za radnike “Oslobođenja”, koji su postali suvlasnici svog lista.

Što se tiče nezavisnosti, iza velikih obećanja tek dolazi veliki posao da se napravi nezavisna, kvalitetna, čitana i profitabilna novina. Čini nam se da još nije vrijeme da se sa ovog

polja definitivno povuče međunarodna zajednica, ali jeste defitivno prošlo vrijeme oslanjanja na nju bez hvatanja u koštac sa tržištem, kakvim takvim. (Z.Udovičić)

I z b o r i 1 9 9 6 - 2 0 0 0

Liberalizacija medijske sfere u BiH

Mediji i borba za moć

Nedavno održani lokalni izbori u BiH ukazali su na pozitivne promjene u političkoj ali i u medijskoj sferi ove zemlje, potvrđujući spore, ali sigurne procese liberalizacije. U poređenju sa karakterom rada medija tokom niza ranijih izbora, primjetan je pad broja žalbi na rad medija kao i žalbi na postupke političkih partija spram medija, što je svakako pozitivan generalni pokazatelj o podizanju standarda funkcioniranja ovih aktera tokom izbornih perioda.

Ovakav razvoj događaja idealan je indikator sveukupne socioekonomske i političke situacije u zemlji. Razvoj medijske sfere od 1996. do 2000. godine, a posebno ponašanje medija i političkih aktera tokom izbora, ukazuju na žestoku borbu koja se vodi po dvije ključne osovine koje predstavljaju parametre distribucije moći u sadašnjoj situaciji u BiH:

- tranzicija iz autoritarnog sistema vladavine ka demokratskom društvu je jedan od ključnih procesa koji određuje cjelokupna zbivanja u zemlji,
- proces međuetničkog pomirenja je preduslov stabilnosti kako same BiH tako i cijelog regiona (ESI, 1999).

Karakter sadašnjeg uređenja BiH možda se najbolje može opisati kao neliberalna demokratija (Zakaria, 1997) – sistem u kojem se vlast bira putem slobodnih izbora, ali ne postoje mehanizmi podjele vlasti, a samim tim ne funkcionišu ni institucije zaštite prava pojedinaca spram takve, homogene vlasti. U takvim uvjetima, vlast izabrana na izborima, i skoncentrisana u jednoj (nacionalnoj) partiji, penetrira sve segmente života, potpuno zanemarujući prava pojedinaca kakva su inače ustavno zagarantovana u liberalnim demokratijama zapada.

Kako je to pokazano i u izvrsnoj studiji koju je uradila Inicijativa za evropsku stabilnost (ESI, 1999), u BiH je takav sistem vlasti doveo do gotovo feudalnih principa raspodjele moći, gdje je kompletan mehanizam upravljanja etnički homogeniziranom teritorijom skoncentrisan u rukama uskog kruga zvaničnika vladajućih partija. Kao posljedica takvih odnosa i sami mediji su bili izloženi gotovo potpunoj kontroli vladajućih struktura, što je naročito bilo vidljivo tokom i neposredno nakon rata. Medijsku scenu BiH u tom vremenu su karakterizirali nepostojeća javna sfera i javno mnijenje, onemogućen pristup medijima za opozicione aktere i pripadnike ‘drugih’ naroda (naročito u slučaju zvaničnih državnih medija), kršenje osnovnih prava na informaciju i slobodu izražavanja uključujući i fizičko onemogućavanje novinara zatvaranjem, napadima, uništavanjem opreme i slično.

Stvaranje regulatornih mehanizama: 1996-1998

Kao posljedica opštih socioekonomskih i političkih uvjeta, ponašanje najvećeg broja medija tokom nacionalnih izbora 1996. i lokalnih izbora 1997. godine bilo je vrlo problematično. Mediji su ozbiljno kompromitovali ove izbore, nastavljajući huškačku praksu iz ratnog perioda, dok je medijski prostor ostao izdijeljen duž etničkih granica. Ovakva zatvorenost i isključivost medija osigurala je to da su ovi izbori imali karakter etničkog popisa stanovništva ili čak referenduma za otcjepljenje, prije nego li demokratskog odabira buduće vlasti BiH. Mediji su korišteni prevashodno kao generatori straha između etničkih grupa, a ne kao sredstva za proizvodnju i distribuciju relevantnih informacija. U takvoj situaciji, sam princip glasanja bio je sveden na iracionalni akt samoizolacije i distanciranja od ‘drugih’ etničkih grupa i ni u kom slučaju nije imao karakter demokratskog izjašnjavanja građana o budućim oblicima vlasti u zemlji.

Zabilježene su brojne pojave kršenja predizborne šutnje, pošto OSCE nije imao, ili nije mogao iskoristiti, mehanizme za kažnjavanje prekršitelja (Wheeler, 1996; Media Plan Institut, 1997; Domi, 1998:12).

No ipak, tokom 1997. dolazi do prvih značajnih pomaka ka uspostavi određenih principa i mehanizama regulacije ponašanja medija u BiH. Svakako najznačajnija akcija bila je zauzimanje repetitora SRT-a od strane SFOR-a a zbog huškačkog jezika i jezika mržnje u vezi sa lokalnim izborima 1997. Osim toga, u toj godini su po prvi put odstranjeni kandidati sa izbornih lista: skinuta su tri kandidata HDZ-a sa izborne liste nakon što je HTV Mostar odbio da se povinuje direktivama Komisije za medije. Dakle, kažnjena je politička stranka, a ne medij koji je djelovao kao prosti produžetak političke moći. Tokom izbora 1997. godine primjetan je pozitivan pomak u nivou profesionalizma nekolicine nezavisnih medija, a naročito OBN-a, sarajevskih dnevnih novina "Oslobođenje" i "Večernje Novine" i banjalučkog dnevnika "Dnevne nezavisne novine", koji su promovirali politički pluralizam dajući dosta prostora opozicionim partijama. Ali i ovi mediji prioritet su davali partijama iz entiteta u kojima su i sami bazirani.

Ipak se tek tokom izbornog perioda 1998. godine počinje stvarati efikasan regulatorni mehanizam. Komisija eksperata za medije koja je djelovala pri OSCE-u iskoristila je svoj mandat razrješavajući 201 slučaj navodnog nepropisnog ponašanja medija tokom izbornog perioda. Utvrđeno je da su medijske kuće većinom slijedile Pravila i propise Privremene izborne komisije, a došlo je i do pada utjecaja tvrdolinijaša na medije u BiH u cijelosti. Razne stranke dobijaju pristup u medijima koji su bili pod kontrolom vlada, što do tada u Bosni i Hercegovini nije bio slučaj. Kandidati iz 83 političke stranke i nezavisni kandidati imali su pristup na oko 207 radio stanica i na više od 70 televizijskih stanica. Tokom te predizborne kampanje prvi put su održane predsjedničke i druge debate za kandidovanje na visoke funkcije. Može se reći da argumentovana prezentacija kandidata, i relevantnost informacija postaju vrlo bitni aspekti kampanje, pa su birači su po prvi put redovno bili informirani o svim aspektima izbornog procesa (Domi, 1998: 7-9). No, i pored značajnog napretka u ponašanju medija tokom izbora 1998., i dalje je bilo slučajeva maltretiranja novinara od strane policije i vlasti širom BiH. Vladajuće strukture i dalje opstruiraju slobodu izražavanja u medijima i često ne poštuju prava novinara da traže i prikupljaju informacije. Takođe je uočeno da se neposredno nakon izbora mediji vraćaju svojim ustaljenim principima pristrasnog informisanja i diskriminacije opozicionih stranaka (Domi, 1998:8).

Prema analizama Media plan instituta građani su bili mnogo bolje upoznati sa uslovima procedure izbora nego što su mogli saznati šta im predloženi kandidati ili stranke koje se natječu nude iz svojih programa. Naime, većina stranaka zapravo i nije imala razrađene programe, već se biračima obraćala sa uopštenim proklamacijama i ciljevima. Zato su i mediji reprodukovali jednu anemičnu promotivnu sliku stranaka više manje zasnovanu na globalnim nacionalnim ili stranačkim programima i ciljevima. Ovaj problem je zapažen i na lokalnim izborima 2000. godine. U debati koja je u programu OBN emitovana u martu 2000. godine većina uglednih učesnika se složila u stavu da su izborni programi na televiziji i radiju "dosadni", "neinventivni" i "parolaški".

Liberalizacija medijske sfere: izbori 2000.

Uprkos objektivnim teškoćama, procesi usistemljenja regulatornih mehanizama, i za njih vezana liberalizacija medija se nastavljaju. Prema opštem utisku i procjenama IMC-a, tokom predizborne kampanje za lokalne izbore održane u aprilu 2000. godine, elektronski mediji su se uglavnom pridržavali Kodeksa za izbore, a štampani su mediji posvetili veliku pažnju pravilima koja važe u izbornom periodu, naročito onima koja se tiču perioda predizborne šutnje. Shodno tome, broj žalbi na rad medija i aktivnosti političkih stranaka spram medija opao je za više od 50% u odnosu na izbore 1998. Naime, IMC je do 7. aprila ukupno primio 86 žalbi, od čega je 35 žalbi upućeno od strane elektronskih medija a 51 žalba od strane političkih subjekata. Vrlo je značajna promjena karaktera uloženi žalbi: sami novinari u sve većem broju prijavljuju incidente nastale kao posljedica političkog pritiska (OSCE BiH Izvještaj za štampu, 7 april, 2000.).

Na osnovu ovoga može se pretpostaviti da dolazi do daljnje institucionalizacije regulatornih mehanizama, te da je primjetan i pomak od kažnjavanja medija za prekršaje ka zaštiti medija od spoljnih pritisaka. Ovo bi mogao biti indikator postupnog udaljavanja medija od političkih mehanizama moći i kontrole, kao i naznaka procesa liberalizacije medijske sfere u cjelosti. Vrlo je značajan podatak da novinari u sve većem broju koriste postojeće mehanizme zaštite svojih sloboda, što ukazuje na porast ugleda IMC-a kao osnovnog regulatornog tijela. Čini se da mediji u BiH ulaze u jednu novu fazu svoga razvoja, gdje će doći do daljnjeg odvajanja medija od struktura političke moći. Centralnu ulogu u tim procesima svakako će igrati IMC, ali će proces privatizacije medija takođe značajno oblikovati budući karakter medijske scene u BiH.

No, ne treba se zavaravati i misliti kako politički akteri dobrovoljno prihvataju ovakav razvoj situacije. Svjesne da im izmiče jedno od osnovnih sredstava održavanja vlasti, autoritarne političke strukture i dalje nastoje vršiti pritisak na medije kako bi koliko toliko produžile svoju privilegovanu poziciju u javnoj sferi. Tako su “dominante političke stranke pokušale da utiču na uredničke odluke u vezi sa sadržajem vijesti izbornog karaktera, kao i promotivnog programa emitovanog u toku predizbornog perioda” (Regan McCarthy, Viši savjetnik OSCE-a za medije, objavljeno u OSCE BiH Izvještaj za štampu, 7 april, 2000.). Najnoviji pritisci na novinare nezavisne radio stanice Studio N u Livnu, kao i simptomatična reakcija vlade tog kantona, samo su jedna od ilustracija da se politički centri moći, oficijelno ili iz podzemlja, nisu odrekli svojih nakana prema novinarima. Ovo svakako upućuje na daljni nastavak borbe za informacijsku dominaciju koja je jedan od ključnih faktora održanja i reprodukcije moći u današnjoj BiH.

(T.Jusić)

Izvori:

Domi, Tanya L., Mediji u izborima 1998. – završni izvještaj; Komisija eksperata za medije, OSCE Misija u Bosni i Hercegovini, novembar 1998.

ESI, Reshaping International Priorities in Bosnia and Hercegovina, Part 1: Bosnian Power; Structures, European Stability Initiative, Berlin-Brussels-Sarajevo, 14 October 1999.

Media Plan Institut, Monitoring Report, Media Plan Institut, Sarajevo, September 21, 1997.

OSCE BiH, Izvještaj za štampu: Vladajuće stranke nastavljaju s pritiskom na medije u toku izbornog perioda, Sarajevo, 7. april 2000.

Novosti o medijima, SAFAX/MP institut, 1998. – 2000.

Wheeler, Mark & Media Plan, Monitoring the Media: The Bosnian Elections 1996, The Institute for War & Peace Reporting, 1997.

Zakaria, Fareed, The Rise of Illiberal Democracy, Foreign Affairs, November/December 1997.

P r i t i s c i   n a   n o v i n a r e

Poziv na linč i “pravdanje” vlasti

Nastavljaju se pritisci na novinare. Prema pisanju sarajevskih “Dana” sada su pod prismotrom dva nezavisna novinara iz Livna, vlasnici i urednici radio stanice Studio N – Željka Mihaljević i Frano Mioč. Anonimnih pisci letaka pozivaju na linč, a umjesto zaštite lokalne vlasti izjavljuju da novinari ni njima nisu po volji. Evo šta je jednog aprilskog jutra osvanulo na letcima u Livnu:

“ Hrvatska braćo i sestre, već dulje vrijeme u našem gradu djeluje radiostanica pod imenom “Studio N”, navodno nezavisna radiostanica. Financiranu od strane međunarodnih mešetara, vode je “nezavisni novinari”: Frano Mioč, konspirativno Cezar, bivši predsjednik Općinske Konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Livno (polufabrikat četnika Borka Arnauta) i Željka Mihaljević, zvana Jovanka (nekad Srpkinja, nekad Hrvatica, a najčešće ništa), bivša voditeljica marksističkog centra u Livnu. (...) Ne za šaku, već za obilje opranih dolara i maraka,

ona i on postaje preko noći “neovisni i demokratski nastrojani novinari”. (...) U protuhrvatskom djelovanju stekoše njih dvoje poveliko i podugačko iskustvo. (...) Braćo i sestre, prepoznajte konačno među sobom bijedne plaćenike čiji je jedini interes što deblji vlastiti novčanik i što više ocrnjivanja svega što ima hrvatski predznak. (...) Međunarodni službenici, ne plaćajte više naše domaće izdajnike (pala im je cijena), jer je njihova mržnja prema svemu što je hrvatsko tolika da će svoju zadaću za vas obavljati i badava “

Na zahtjev Ureda visokog predstavnika u BiH, da se povede istraga o ovom pozivu na linč novinara, odgovorio je predsjednik kantonalne vlade Mirko Mihaljević:

“Dužni smo odmah na početku, poradi istine, reći javnosti i svima koji ovaj letak dovode u bilo kakvu vezu s Vladom, da su na krivom putu i u velikoj zabludi, osim ako ovaj letak nije smišljen poradi drugih radnji i viših ciljeva. Treba odmah kazati da bi autor ovog letka mogao biti bilo tko: frustrirani gubitnici na nedavnim izborima, neki predstavnici međunarodne zajednice kojima ovdje ništa ne valja, bolesni pojedinci, zavidne kolege, pa i sami novinari prozvani u letku. (...) Na koncu moramo kazati da nitko nema ekskluzivno pravo sebe nazivati neovisnim ili ovisnim ako o tome javnost ima drugačije mišljenje. Oni su ono što javnost kaže, a mi o bilo čijem pisanju, neovisnosti i tome slično, nećemo govoriti – ne bar za sada.”

P r e p o r u k e V i j e ć a E v r o p e

Zaštita izvora informacija

Komiteta ministara Vijeća Evrope je 8. marta usvojio Preporuku broj R (2000) za zemlje članice, koja se odnosi na pravo novinara da ne otkriju svoje povjerljive izvore informacija. Preporuke Vijeća Evrope zasnivaju se na ranije ustanovljenim presedanima. Najnovija odluka Komiteta ministara podsjeća na ove presedane i uspostavlja sljedeće principe:

1. Član 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (ECHR) potvrđuje temeljno pravo na slobodu izražavanja. Preporuka proširuje i potvrđuje primjenu Člana 10 i na zaštitu tajnosti izvora.
2. Profesionalna novinarska praksa se sve više zasniva na pretpostavci da povjerljivi izvori mogu i moraju biti zaštićeni. Mnogi profesionalni kodeksi novinarskog ponašanja preciziraju obavezu novinara da ne otkrivaju svoje izvore kada im je informacija saopštena u tajnosti.
3. Novinarska primjena njihovog prava da ne otkriju izvore informacija uključuje i određene dužnosti i odgovornosti, kao što su izbjegavanje neovlaštene upotrebe tajnosti izvora i pretjerane upotrebe "anonimnih" izvora.

Komiteta ministara Vijeća Evrope pozvao je sve zemlje članice da uvrste u svoje zakone i praksu principe sadržane u datoj preporuci, da što šire distribuiraju i daju Preporuku na uvid javnosti, policiji i sudstvu, i učine je dostupnom novinarima, medijima i njihovim profesionalnim organizacijama.

Misija OSCE-a za BiH je podržala odluku Komiteta ministara Vijeća Evrope. Regan McCarthy, viši savjetnik OSCE-a za medije je izjavila da je zaštita povjerljivih izvora informacija jedan od najvažnijih koraka koje svako demokratsko društvo poduzima da bi promoviralo slobodu medija i zaštitu novinarskih prava, naročito u zemljama sa autoritarnim režimima i poslijeratnim zemljama.

Iako Bosna i Hercegovina još uvijek nije član Vijeća Evrope, prilikom prijavljivanja za članstvo, biće razmatrano i koliko se poštuju pravila i principi Komiteta ministara.

Udruženje novinara Republike Srpske

Udruženje novinara Republike Srpske osnovano je u junu 1996. godine i okuplja skoro 80 odsto profesionalnih novinara Republike Srpske. Punopravni je član Međunarodne federacije novinara. Članstvo čine zaposleni u privatnim i vladinim medijima, a sve je veći broj i slobodnih novinara. Prema Statutu, člansku legitimaciju UN RS može dobiti novinar koji je zaposlen u nekoj redakciji najmanje dvije godine ili kao slobodni novinar živi od novinarskog posla najmanje tri godine.

UN RS ima svoj Kodeks, a o njegovoj primjeni brine Sud časti Udruženja. Zajednički sa ostalim novinarskim asocijacijama u Bosni i Hercegovini UN RS je učestvovalo u izradi Kodeksa za štampane medije u BiH.

U posljednje vrijeme Upravni odbor udruženja svoju aktivnost je usmjerio na izradu neophodnog pravnog ambijenta za rad medija. Uspostavljena je saradnja sa vladom Republike Srpske i svim poslaničkim klubovima u parlamentu. UN RS stoji na stanovištu da zakonima treba regulisati samo najnužnije, a sve ostalo prepustiti samoregulaciji. Treba u potpunosti prihvatiti standarde razvijenih demokratskih društava, kako bi izbjegli da elektronski mediji budu razglasi, a štampani bilteni nekih političkih opcija ili grupa političara, kaže predsjednik Udruženja Branislav Božić.

Nezavisno udruženje novinara Republike Srpske

Nezavisno udruženje novinara Republike Srpske (NUN) osnovano je sa ciljem da okupi novinare koji ne rade u državnim medijima ili one koji smatraju da do tada postojeća udruženja u BiH nisu ispunjavala njihova očekivanja. Međutim, danas NUN RS okuplja oko 80 novinara iz različitih redakcija, bez obzira na njihovo vlasništvo. Tako je sadašnji predsjednik NUN-a Goran Mihajlović, iz "Nezavisnih novina" prešao u državni medij "Glas srpski".

Da pomenemo samo neke od aktivnosti koje su organizovane u posljednje vrijeme. Osim inicijative da se formira Nezavisni sindikat novinara u RS, koji bi okupio sve novinare, bez obzira u kojem su udruženju ili redakciji, NUN RS je organizovao i vrlo uspješan okrugli sto na temu "Bezbjednost novinara u regionu", koja je imala velikog odjeka i među novinarima i u javnosti. Osim praktičnih priručnika o pisanom i elektronskom novinarstvu, koji se besplatno dijele novinarima, jedna od redovnih aktivnosti su stručni seminari za početnike i iskusnije novinare. Zadnji takav organizovan je o ekonomskom izvještavanju, a priprema se trening za iskusne novinare, koji žive i rade u Distriktu Brčko. NUN je, zajedno sa Udruženjem novinara RS, angažovan oko formiranja vijeća za štampu na nivou BiH, u kojem će imati svoje predstavnike.

V i j e s t i

Regionalni projekat proizvodnje i razmjene radio programa

Dansko vijeće za izbjeglice (DRC) i deset radio stanica iz BiH, Kosova, Jugoslavije i Hrvatske pokrenulo je projekat pod nazivom "Fresta", koji se sastoji od proizvodnje i razmjene radio programa iz domena zajedničkih gorućih problema regiona, poput povratka izbjeglica i procesa demokratizacije.

Realizacija projekta počinje 1. jula. Sredstva je obezbijedila danska vlada. Osim medijskog dijela, projekat se sastoji i od segmentalnih prezentacija koje se tiču ljudskih prava, izbjeglica i brige za mlade.

Mehmed Husić ponovo predsjednik Nezavisne unije novinara

Na izornoj skupštini Nezavisne unije novinara BiH za predsjednika je ponovo izabran Mehmed Husić, direktor i glavni urednik Novinske agencije Onasa. Potpredsjednik Unije je Mile Stojić, urednik u magazinu "Dani".

Budući da sada na prostoru BiH postoji pet novinarskih udruženja, na skupštini Unije odlučeno je da se pokrenu aktivnosti na njihovom objedinjavanju.

Nagrada Kemalu Kurspahiću

Međunarodni pres institut (IPI), organizacija svjetskih izdavača novina koja se bavi promocijom i zaštitom slobode štampe sa sjedištem u Beču, proglasila je heroje borbe za slobodu štampe u svijetu u proteklih 50 godina., među kojima je i Kemal Kurspahić, bivši glavni i odgovorni urednik sarajevskog "Oslobođenja" (1988.-1994.).

Kurspahić je ovo priznanje dobio za afirmaciju "Oslobođenja" kao najboljeg lista u bivšoj Jugoslaviji 1989. godine, za očuvanje nezavisnosti lista pred pokušajem nacionalističkih partija da ga prisvoje i podjele 1991. godine i u održanju lista kao glasila tolerancije pod najtežim uslovima u prve dvije godine opsade Sarajeva.

Od novinara sa područja bivše Jugoslavije ovo priznanje dobio je i Veran Matić, glavni urednik nezavisnog beogradskog radija B92 i osnivač Asocijacije nezavisnih elektronskih medija ANEM. (ONASA)

OSCE kampanja "Linija za pomoć novinarima"

Povodom Svjetskog dana slobode štampe 3. maja 2000., Misija OSCE-a za Bosnu i Hercegovinu počinje svoju kampanju "Linija za pomoć novinarima" s ciljem zaštite prava novinara. Kampanja će biti promovisana na susretima sa novinarima u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci i Tuzli.

Priručnik za novinare o ljudskim pravima

Media plan institut iz Sarajeva izdao je Priručnik za pisanje o ljudskim pravima namijenjenim novinarima i studentima žurnalistike. Knjiga sadrži istorijsku genezu i pregled međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima i humanitarnom pravu, domaće i inostrano zakonodavstvo o slobodi izražavanja i slobodi štampe i osvrt na stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Poseban odjeljak je posvećen korisnim sugestijama za novinare kako pisati o ljudskim pravima i istraživati njihove povrede.

Autori i priređivači ove publikacije su Dušan Babić i Zoran Udovičić, a u njoj su saradivali Zija Dizdarević i Neđo Miličević. Izdavanje knjige su pomogeli kanadske organizacije CIDA i Alternatives. Knjiga se već nalazi u udruženjima novinara, univerzitetskim bibliotekama, na katedrama žurnalistike, u uredima Media plana i Soros media centra u Sarajevu i Banja Luci.

Istraživačko novinarstvo

Uz podršku National Endowment for Democracy Media plan institut je pokrenuo seriju novinarskih radionica o istraživačkom novinarstvu. U Školi novinarstva u Sarajevu govorili su i predstavili svoje projekte Zlatko Dizdarević, slobodni novinar, Asim Metiljević iz "Slobodne Bosne" i Zoran Udovičić iz Media plana. Nakon toga studenti škole su radili četiri istraživačke teme: dvojni školski programi, mogućnost kandidature za zimsku olimpijadu, ograničenje uvoza starih automobila i studenti na ulicama. Na radionici u Banja Luci, gdje su pored lokalnih novinara učestvovali i polaznici BBC škole za mlade novinare iz Srbije, svoje projekte predstavili su Milan Cvjetinović iz bijeljinske "Panorame" i Perica Vučinić iz "Reportera".

“Hercegovina on line”

Dokora lokalna Radio stanica Studio 88 iz Mostara, uz podršku USAID-a, počinje emitovati 24-satni program za područje Hercegovačko-neretvanskog i Zapadno-hercegovačkog kantona. Interesantno je da će u emisiji “Hercegovina online” u program ići živa javljanja iz hercegovačkih mjesta koja se nalaze u oba entiteta, što je jedinstven pokušaj na tom području. Ova radio stanica inače važi za oštrog kritizera lokalnih vlasti, a angažovaće i novinare Franu Mioča i Željku Mihaljević iz Livna koji su ovih dana našli pod teškim pritiscima u svome gradu.

(“Dani” – 28.4)

Medijske inovacije

Debi virtualnog voditelja

Ona ima zelenu kosu, velike oči, pomalo istrzane pokrete i neodređen američki naglasak. Ona kaže da je lice budućnosti. Njeni tvorci se nadaju da je ona zlatni rudnik.

Ananova, kreirana kao prvi svjetski virtualni voditelj, imala je 19. aprila promociju na Web-u. Sa pritiskom na miš, korisnici kompjutera širom svijeta mogu saznati nove vijesti koje im čita glamurozna *sajber* tvorevina, programirana da izmami različita ljudska osjećanja.

Njeni kreatori obećavaju da je ona smo početak. “Ona je mnogo više od glave što čita vijesti”, rekao je prilikom njenog predstavljanja medijima Mark Hired, direktor izdavačke djelatnosti u Ananova Ltd. “Ona je kompjuter koji ima lice, a ne lice koje nema ništa iza toga. To je fenomenalan izvor informacija” – rekao je on.

Kao dodatak virtualnim vijestima, koje kao na TV-u čita Ananova - voditelj, kojem se vide glava i vrat, korisnici mogu e- mailom poručiti informacije o predmetu koji ih interesuje: od sportskih informacija do stanja na berzi.

Ananova definitivno posjeduje elemente glamura: više nego uobičajeno podsjeća na Posh Spice (jednu od članica britanske pop grupe Spice Girls), a već su se javili i dizajneri koji žele da kreiraju njenu odjeću.

(Izvor: <http://infobeat.com/stories/cgi/story.cgi?id=2565810457-c5e-Infobeat/AP>)

Kolegama čestitamo 3. maj Međunarodni dan slobode štampe

Savjet Media plan Instituta:

Prof. dr. Muhamed Nuhic, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetinc (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).